

Vážený pán
Ing. arch. Jaroslav Izák
minister
Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
Námestie L. Štúra 1
812 35 Bratislava 1

Blatnica, 26. 9. 2006

Vážený pán minister,

podľa správ z médií i od kolegov v štátnej ochrane prírody sa na Ministerstve životného prostredia SR pripravuje rozhodnutie o ďalšom osude dosiaľ nevyťaženej zvyšku vetrového polomu v dolinách Tichá, Kôprová, Krížna i v iných sporných častiach navrhovanej zóny A Tatranského národného parku, ovplyvnených vetrovou smršťou z 19. 11. 2004. Ako výskumník v odbore ekológia a biológia ochrany prírody s 20-ročnou praxou, niekdajší pracovník štátnej ochrany prírody a človek vyrastený vo Fatrách, Tatrách a iných slovenských horách si dovoľujem ponúknuť niektoré argumenty, ktoré by Vám mohli pri rozhodovaní v tejto veci pomôcť.

1. Tzv. priaznivý stav biotopov (najmä lesných) sa na Slovensku posudzuje spravidla **len na lokálnej úrovni**, najčastejšie na úrovni najnižších jednotiek priestorového rozdelenia lesa (porovnajzte SCHWARZ a kol. 2005). To považujem za **hrubú chybu**. Premennivosť horskej prírody sa totiž nedeje len na tejto úrovni (lesné porasty v škále desiatok až stoviek metrov), ale **aj na vyššej úrovni chorickéj** (napr. ekosystémové gradienty v škále kilometrov) a **regionickej** v škále desiatok kilometrov (TOPERCER 2000, 2006). V Tatrách je táto **škálovaná premenlivosť horskej prírody zvlášť výrazná a charakteristická** – regionickú škálu vymedzujú subregióny Západných, Vysokých a Belianskych Tatier, chorickú škálu zas jednotlivé dolinové systémy vnútri týchto subregiónov (napr. Tichá, Kôprová či Bielovodská dolina). Preto každý aspoň trochu realistický, reprezentatívny a efektívny systém hodnotenia stavu biotopov a **zonácie územia** musí obsiahnuť prinajmenšom uvedené tri škály premenlivosti prírody. **Konkrétne** to pre TANAP znamená **zahrnúť do bezzásahovej zóny A v každom z troch subregiónov** aspoň 1–2 dolinové systémy **v ich celosti** – od záverov **až po vyústenie z pohoria**, od hrebeňov **až po dná dolín**. Táto požiadavka má z ekologického, biogeografického i prírodoochranného hľadiska **taký zásadný význam**, že si vyžaduje **jednoznačnú a trvalú podporu aj od najvyšších predstaviteľov rezortu životného prostredia** bez ohľadu na ich stranícku príslušnosť a cykly striedania vlád. Táto požiadavka sa v zonácii navrhutej ŠOP SR – Správou TANAP-u splňa vo viacerých dôležitých prípadoch, z ktorých **prípád Tichej a Kôprovej doliny považujem za najdôležitejší**.

2. Dôvodom je najmä to, že Tichá s Kôprovou dolinou tvoria **unikátny celok** 2 veľkých a relatívne najmenej narušených tatranských dolín **na styku subregiónov** Západných a Vysokých Tatier, zachytávajúci **okrem chorickéj aj značnú časť z regionickej premenlivosti** uvedených dvoch subregiónov a vyznačujúci sa i ďalšími prírodoochrannými dôležitými vlastnosťami:

- a) **Veľkosť** tohto dolinového systému **vyhovuje priestorovým nárokom aj tých najnáročnejších druhov organizmov** a **niekoľkonásobne prekračuje minimálnu dynamickú plochu** (minimum dynamic area – PICKETT & THOMPSON 1978) pre tunajšie ekosystémy. Vďaka tomu sa v nich aj po veľkých prírodných narušeniach udržiavajú vnútorné zdroje na znovuosídlenie pôvodnými organizmami a tým sa minimalizuje riziko vyhynutia druhov vnútri systému.

- b) S tým súvisiaci **veľký** – z tatranských dolín zjavne najväčší – **rozsah lesného vnútra** (forest interior) čiže **pravého lesného prostredia nenarušeného fragmentáciou**, okrajovými efektami lesných ciest, rúbaní a pod., jedného z **najcennejších** (hoci na Slovensku najmenej doceňovaných) prírodných zdrojov.
- c) Relatívne **malý podiel prepadových stanovišť** (sinks čiže stanovištia, kde úbytky prevažujú nad prírastkami druhových populácií), ktoré sa z „presily“ okolitých zdrojových stanovišť (sources) môžu spoľahlivo a dlhodobo „dosycovať“ pôvodnými organizmami.
- d) **Priaznivá priestorová konfigurácia** vetrom nenarušených stanovišť oproti narušeným (narušené majú malý rozsah, obmedzený hlavne na dná dolín, nenarušené sú všade nad nimi), ktorá významne **podporuje znovuosídľovanie i „dosycovanie“** pôvodnými organizmami a zároveň dovoľuje narušeným častiam **bez lesníckych zásahov lepšie odolávať inváziám cudzorodých organizmov**. Narušené plochy v Tichej i Kôprovej doline sú totiž relatívne **vzdialené a izolované** od možných väčších zdrojov invázií organizmov, **ktorým by práve lesnícke zásahy mohli otvoriť cesty**.
- e) **Veľká miera biogeografickej reprezentatívnosti** tohto dolinového systému pre oba susediace subregióny a veľká integrita biogeochemických cyklov v ňom.
- f) **Prítomnosť významných ekosystémov vodných tokov** (Tichý a Kôprový potok), ktoré plnia **klúčové funkcie refúgií** pre bohatú vodnú a príbrežnú biotu (KRNO 2005) i **koridorov** pre širokú škálu vodných i suchozemských organizmov. **Ich ekologická funkčnosť by ťažbou polomov silno utrpela**, konkrétne narušením systému prúdových a tíšinových úsekov, bočných ramienok, mikrostanovišť mŕtveho dreva, živinového režimu, eróznio-depozičných procesov a i.
- g) Nevyťažené polomy môžu plniť aj funkciu **prirodzenej a veľmi účinnej „náravníkovej zóny“** v ľuďmi relatívne najviac vyrušovaných častiach dolinového systému (dno).

3. Najnovšie štúdie o **dopadoch tzv. „záchranej ťažby dreva“** (salvage logging) na plochách s polomami, premnoženiami hmyzu, požiarimi a pod. (FOSTER & ORWIG 2006, HUTTO 2006, LINDENMAYER & NOSS 2006, SCHMIEGELOW a kol. 2006) dokumentujú, že takáto ťažba môže **narušiť alebo zničiť biologické dedičstvá** (napríklad zlomy, vývraty, tlejúce kmene, pne a ich biota), zmeniť vzácne postdisturbančné stanovištia, **ovplyvňovať populácie druhov, meniť zloženie spoločenstiev, brániť prirodzenej obnove vegetácie, uľahčovať kolonizáciu inváznymi druhmi**, meniť vlastnosti pôd a zásoby pôdných živín, **zvyšovať eróziu pôdy**, meniť hydrologické režimy a vodné ekosystémy a meniť vzorce (patterns) rozmanitosti krajiny. **Celkovo vzaté, dôsledkom takejto ťažby dreva býva narušenie štruktúrnej zložitosti (komplexity) stanovišť, narušenie ekosystémových procesov a funkcií, ako aj zmeny v populáciách typických druhov a v zložení spoločenstiev. Tieto nepriaznivé zmeny by s najväčšou pravdepodobnosťou nastali aj po vyťažení polomov v Tichej a Kôprovej doline.**

4. Polámané a popadané drevo poskytuje účinnú a lacnú **prirodzenú ochranu proti pôdnej erózii** na strmých svahoch, svahoch náchylných na padanie lavín a v oblastiach s výdatnými snehovými zrážkami (čo pre Tichú a Kôprovú dolinu platí v plnej miere). **Zlepšuje tu tiež možnosti infiltrácie zrážkovej vody, spomaľuje jej povrchový odtok a upravuje mikroklimu postdisturbančných stanovišť**. Je **hlavným energetickým a živinovým zdrojom pre regeneráciu spoločenstiev a ekosystémov**, prirodzenú reprodukciu populácií rozkladačov a na ne viazaných organizmov, významne prispieva k integrite živinových cyklov a k plneniu dôležitej funkcie pútania nadbytočného uhlíka (carbon sequestration).

5. Ekosystémy – najmä lesné – ako dynamické **nerovnovážne systémy nepredstaviteľnej a neredukovateľnej zložitosti** sa do veľkej miery vyvíjajú **chaoticky až stochasticky** a ukazujú preto aj **veľkú citlivosť na počiatočné podmienky**. To znamená, že už **malé**

odchýlky od prirodzených pomerov v začiatkoch obnovného cyklu (napr. **odstránenie čo i len malej časti mŕtveho dreva**) môžu vyvolať **veľké zmeny v dlhodobom vývoji, funkciach a odolnosti lesa**. A práve silné **selekčné tlaky prírodných rušivých činiteľov** (disturbancií) typu tatranskej vetrovej smršte sú tými činiteľmi, schopnými veľkopriestorovo a účinne „**nastaviť**“ **prirodzené počiatkové podmienky pre vývoj lesa** od začiatku nového cyklu sekundárnej sukcesie a zároveň „**zahľadiť**“ **stopy po prípadných predchádzajúcich ľudských zásahoch** do týchto ekosystémov. V tomto zmysle vetrový polom v Tichej a Kôprovej doline nie je pohroma, ale naopak **vzácná príležitosť na sprírodnenie, čiže zlepšenie stavu** tatranských ekosystémov **ich vlastnými silami**.

6. Z pohľadu univerzitného výskumníka dodávam, že za nevyťažnými „polomovými“ stanovišiami Tichej a Kôprovej doliny sa skrýva aj **veľký poznávací a výchovnovzdelávací význam** a že ten význam **perspektívne môže len stúpať**. Ved' štúdium prirodzeného vývoja ekosystémov po veľkých prírodných disturbanciách na Slovensku sa ešte len rozbieha a jedným z jeho „rozbežísk“ sú aj polomy v Tichej a Kôprovej. Výskumné projekty tu už začali a sľubujú nové konkrétne poznatky pre teóriu i prax ochrany prírody, ktorými by sa o. i. dali uviesť na pravú mieru viaceré dlho tradované mýty lesníckej praxe i výskumu (napr. ten o nevyhnutnosti „pripraviť les na prirodzený vývoj lesníckymi zásahmi“).

7. Nakoniec (ale nie v poslednom rade), prípad ochrany Tichej a Kôprovej doliny, ochrany TANAP-u a vôbec ochrany prírody na Slovensku má aj svoju **neprehliadnutelnú (i keď prehliadanú) ľudskú a „branžovú“ stránku**. V slovenskej štátnej i neštátnej ochrane prírody pôsobí nadpriemerné množstvo dobrých – morálnych, vzdelaných, tvorivých, citlivých a veci oddaných ľudí, konajúcich si svoju prácu aj napriek pretrvávajúcemu a prevládajúcemu ignorovaniu (v lepšom prípade), podceňovaniu, znevažovaniu, vytlačaniu k okrajom spoločnosti a nálepkovaniu, ktorého sa im dostávalo tak od bezvýhradných stúpcov centrálného plánovania (pre nich boli „nepriatelia socializmu“), ako aj od nemenej bezvýhradných vyznavačov „voľnej hry trhových síl“ (pre nich sú „zelený Taliban“). Hoci už nejaké roky som skôr človek „zvonka“, o to jasnejšie cítim, ako veľmi títo ľudia potrebujú a čakajú a zaslúžia si kompetentného „vrchného šéfa“, ktorý vie svoj „fach“ aj svojich podriadených v zásadných veciach a v ťažkých dňoch **podržať a vydržať a nepopustiť**. Tichá a Kôprová sú z tých zásadných vecí a tieto dni sú z tých, o ktorých starí latinári (nie poľovnícki:) hovorievali, že „Hic Rhodus, hic salta“. Nuž a Vy, vážený pán minister, ste z tých ľudí, ktorý má teraz v ochrane prírody najväčšiu možnosť „skočiť“. Prosím, využite ju múdro a so ct'ou.

S úctou

Ing. Ján Topercer, CSc.
samostatný vedecký pracovník
Botanická záhrada UK Blatnica